

REMBRANDT en zijn kunst

Rembrandt aanschouwde in 1606 het levenslicht, te Leiden, als zoon van den niet onbemiddelden molenaar, Harmen van Rijn.

Harmen van Rijn bestemt zijn zoon voor een wetenschappelijk beroep, maar in Rembrandt ontwaakt reeds vroeg de kunstenaar, de geboren schilder. Rembrandt verlaat de Leidsche Latijnsche school. Hij ontvangt daarna het eerste onderricht van Jacob van Swanenburch, in dien tijd een geziene figuur en vooraanstaande schilder, te Leiden.

Als Rembrandt zeventien jaar is, vertrekt hij naar Amsterdam en werkt daar gedurende zes maanden onder leiding van Pieter Lastman, den talentvollen landschapschilder en schilder van Bijbelsche tafereelen. Na dit halfjarig verblijf keert hij naar zijn vaderstad Leiden terug, en ontwikkelt zich in Leiden verder op eigen gelegenheid. — In het jaar 1631 vestigt hij zich echter voor goed in Amsterdam op de Bloemgracht, en maakt daar weldra school. Een groote kring van leerlingen staat sterk onder zijn invloed.

In het jaar 1634 huwt Rembrandt Saskia van Uylenburgh, één der dochters van den aanzienlijken, rijken Burgemeester van Leeuwarden. Hij verhuist in 1639 en betreft het groote, voorname huis aan de Jodenbreestraat.

In den loop der jaren verliest Rembrandt veel geld, en drie kinderen sterfen, in 1642 Saskia.

Rembrandt verhuist in 1656 opnieuw. Hij vestigt zich in een onaanzienlijk perceel op de Rozengracht. — Titus, zijn eenige zoon uit het huwelijk met Saskia, overleeft Hendrickje Stoffels, de levensgezellin van Rembrandt, en sterft in 1668.

Rembrandt zelf ontslaapt in 1669 als een verarmde en verlaten grijsaard. In de Westerkerk, te Amsterdam, is hij begraven, zonder eerbewijzen.

Het leven van Rembrandt is, evenals zijn kunst, vol halve tonen en donkere schaduwen en schuilhoeken. Rembrandt *verbergt* zich, hetzij in zijn kunst, hetzij in zijn leven. Hij schijnt altoos iets ge-

heim te willen houden. In het openbare leven stelt hij blijkbaar weinig belang. Niets ter wereld althans jaagt dezen schilder bij de gratie Gods zijn werkplaats uit. In tegenstelling met zoo menig vakgenoot van kleiner formaat, is hij blijkbaar nooit de gunsteling van één of anderen vorst. Een volstrekte afwezigheid van officiële onderscheidingen, kortom van alles wat hem van nabij of ver aan eenig feit of aan welke voorname persoonlijkheid ook bindt, getuigt daarvan. De groote wereld, zelfs in Amsterdam, is een maatschappelijke sfeer, waarvan hij, in weerwil van zijn genie, zijn roem, zijn rijk huwelijk, de ontzaglijke aantrekkingskracht, welke hij voornamelijk in zijn eersten tijd op de schilders uitoefent, eigenlijk nooit méér dan slechts matig deel uitmaakt. 't Is zelfs zóó sterk, dat Rubens, de Vlaamsche schildersvorst, die in 1636 Holland bezoekt, en de bekendste schilders aldaar ontmoet, in zijn brieven en verzamelingen met geen woord rept over het bestaan van Rembrandt. Rembrandt is zelfs onbillijk belast, hoosaardig bejegend, in strijd met zijn ware natuur.

Begrijpen wij Rembrandt? —

Rembrandt gaat, in afwijking van heel veel vakgenooten, meer ontledend, meer distilleerend, vóór alles meer metaphistisch te werk. In het bovenzinnelijke, in het bovennatuurlijke ziet hij verder dan welke schilder ook. Het leven, dat hij ziet, draagt eenigermate het stempel van een andere wereld, het stempel der eeuwigheid. — In welk gezicht het aardsche leven verkoelt en verbleekt.

Vondel, de vorst der dichters, legt een treffend bewijs, een ontroerend begrip van het wezen van zijn kunst aan den dag in de volgende dichtregelen op het fraaie portret van den predikant Kornelis Ansló:

Ay, Rembrandt, mael Kornelis stem,
Het zichtbre deel is 't minst van hem;
't Onzichtbre kent men slechts door d' ooren.
Wie Ansló zien wil, moet hem hooren. —

Rembrandt werkt. — Hij, de grootste onder de grooten, schroomt niet, de bestanddeelen voor zijn kunst, bewust of onbewust, te ontleenen

Bileam en zijn ezelin.
Naar een schilderij van Rembrandt, dat hij vervaardigde op twintig-jarigen leeftijd.
Het draagt het jaartal 1626.

aan het werk van Italiaansche meesters, en van oudere meesters uit alle richtingen. Hij zuigt als het ware voedsel uit alle tijden, en het is zijn kostbare en kostelijke verzameling kunstschaten, welke tot één van de belangrijkste bronnen behoort, waaruit hij dagelijks gestadig put, en hij werkt met een intensiteit als geen ander. Alles wat hij onder het bereik van zijn handen krijgt, toovert hij om. Het krijgt een nieuwe graad van werkelijkheid; het krijgt gestalte. Het is niet gebouwd volgens een oud, bekend en goed schema. Het is

alles begrijpelijk en overtuigend. Het prent zich vast in het geheugen van den toeschouwer. Houdingen, gebaren en gelaatsuitdrukkingen zijn in zijn werk iets meer, iets anders dan gelijkenis alleen. Hij bezit het onschathbare voorrecht van een geheel eigen manier van schilderen, teekenen en etsen. Als hij voor zijn schildersezel zit en aan zijn palet al de zware en teedere verven ontleent, als hij, in strijd met alle gangbare regelen, de etsnaald hanteert, is het, alsof in naald en penseel geheimen schuilen, die veel verder te zoeken

zijn. Hij is aanvankelijk de groote zoeker en taster, die in eigen stijl en kleurenspeel doordringt, totdat de techniek ervan zóó markant is als het handschrift van één of andere persoonlijkheid. Ook in dien zin is zijn werk raadselachtig. Op ongevenaarde wijze jaagt hij het licht, zijn ideaal, na als in een droom, en de in zijn tijd ongekende, blonde werkelijkheid en het kostelijk, warm, diep duister zijn bekoorlijk en verrassend. Hij heeft tenslotte zichzelf gevonden in zijn kunst. Hij weet zich in zijn kleurenspeel één met den ge-

weldigen Titiaan. Maar hij houdt zijn opvattingen als kunstenaar staande. Het kost hem schimp en smaad, zelfs van vakgenooten. Zijn beroemde Nachtwacht is oorzaak, dat de massa in Amsterdam hem om dit meesterstuk bij uitnemendheid smaadt en verguist, de massa, die om duidelijkheid vraagt. Maar Rembrandt weet: als het om schoonheid gaat, gaat het niet allermeest om duidelijkheid. — Zóó nieuw is zijn kunst, dat de sterken van geest niet meer weten, hoe zij het eigenlijk hebben. —

Rembrandt stoort zich niet aan den schimp en smaad, welke hem ten deel vallen. Hij gaat rustig voort op den eenmaal als juist erkenden weg. Hij is de kunstenaar; een zakenman is hij niet. Hij jaagt niet naar de gunst van het groote publiek. Hij overschat in zeker opzicht zijn geldelijk bezit, als hij zich bij tijden zelfs losmaakt van opdrachtgevers, om aan eigen fantasie meer vrijen teugel te kunnen geven. Hij laat er zich ook niet door beïnvloeden, als de opinie zich wijzigt ten gunste van landschappen, welke onbetekenende schilders vervaardigen. En als eindelijk de smaak van het koopend publiek zich geheel in zijn nadeel wijzigt, en tot overmaat van smart drie kinderen sterven, en ten slotte ook Saskia, schijnt het, alsof met het verscheiden van Saskia niet alleen zijn groot echtelijk weluk, maar ook zijn voorspoed en stoffelijke welvaart in het graf zullen dalen.

Schijnt, zeg ik. — Tijdgenoot noch nakomelingschap, hebben klacht noch smartkreet vernomen uit de ziel van dezen grooten en diepen mensch. Het is volslagen onmogelijk, te weten hoezeer zijn hart in dezen tijd lijdt. Zijn brieven maken er geen gewag van, en zijn werk ondervindt daarvan geen nadeelige gevolgen, geen vertraging van enige betekenis. Het is op te maken uit de dagteekening van zijn schilderstukken, voornamelijk uit de dagteekening van zijn etsen. Hij neemt eenvoudig zijn schildergereedschap op, en volgt verder getrouw zijn hooge roeping als kunstenaar. Hij grijpt naar zijn visioenen; hij belichaamt deze, met toekenning van allen mogelijken glans, en het is in dezen tijd van beproeving en loutering, dat hij zich verdiept in de uitingen van zijn kunst. Het maakt hem ingetogen. Het religieuze element domineert. Hij staat nu voortdurend in innerlijk contact met den Bijbel. Hij heeft de exotische stoffen en kleuren uit vroegere jaren niet meer zoo noodig. Wat hij als etsers met licht en donker bereikt om leven uit te beel-

den, bereikt hij als schilder nu met een ongelooflijke, gesombreeerde kleurenweelde. Het heldonkere van den achtergrond, het lichten uit schaduwen en verborgenheden, het schitterend te voorschijn treden van gestalten uit het wezenlooze, van binnen naar buiten, — het is alles als van bovenaardschen oorsprong. Het trekt onweerstaanbaar aan. Het bezielt; het getuigt! Schilderstukken ten slotte, die de vergelijking met werken van Rubens, Van Dyck, en van andere groote schilders glansrijk kunnen doorstaan

en niet minder werkelijk zijn dan elk ander schilderstuk.

In zijn leven, in zijn neigingen, in zijn kunstregelen, in zijn methode, in zijn schildertrant, staat Rembrandt vóór ons als een groote, verheven ideoloog in den besten en edelsten zin van het woord, als een geest, wiens gebied, het gebied der ideeën, en wiens taal, de taal der ideeën is. *Het is in zijn kunst voor een groot gedeelte niets anders dan een stoute, verrijnde, veredelde vergeestelijking van stoffelijke bestanddeelen.*

Derk Weerendag

* PERSPECTIEVEN

„Waar is uw God?”

„Hoop op God.”

Ps. 42 : 4, 6

Er moet heel wat gebeuren, voordat een mensch *echt hopeloos* is. Zoo donker kan het hemelgewelf niet zijn, of hij blijft turen naar een enkele twinkelende ster. In droeve omstandigheden zoeken wij naar lichtpunten... en wij vinden ze ook.

Maar als alle sterren verdonkerd zijn, dan is het duister. Als alle lichten zijn uitgegaan, dan is het hopeloos.

Menschen, die geen doorzicht weten en geen perspectieven meer hebben, zijn de ongelukkigste schepselen, die men zich denken kan.

De dichter van den 42sten Psalm was der vertwijfeling nabij. Zijn mooie leven was verduisterd, gelijk een stralende zomerdag soms eindigen kan in ratelende donderslagen en bliksemend hemelvuur. Zijn zonnig verleden ging onder in een zwarten nacht.

De toekomst? Ach, de toekomst!

Alle lampen waren gedoofd! Doch één lamp brandde nog, vriendelijk en bemoedigend.

Hij had zijn God nog niet verloren! En als God zoek is, ja, dat is wel het meest ontzettende, dat een kind van God overkomen kan.

Als God zoek is, dan is alle licht gedoofd en is de nacht zwaar geworden van dreigende donkerheid.

Als God zoek is, dat beteekent hopeloosheid in den meest volstrekten zin.

Als God zoek is, dan zijn er geen perspectieven meer en vervalt alle hoop, „die doet leven.”

De vijanden van den dichter hebben echter begrepen, dat die ééne lamp der hope nog steeds brandende bleef. En die moet ook gebluscht.

Het geloof aan een helpenden God moet ondermijnd worden. En in hun spottaal naderen zij tot hem met het felle woord: „Waar is uw God?”

Dat is de meest heftige aanval van den booze. Dat was niet een aanval op zijn huis, dat hij moest verlaten, op zijn weelde, die hij moest verliezen, op zijn tempelgang, dien hij moest ontberen. Dat was een aanval op zijn hart, op zijn geloof. Hij moest inwendig verzwakt worden.

„Waar is uw God?”

Zijn misschien deze fluisterstemmen ook reeds tot u gekomen?

Waarschijnlijk heeft nog niemand het openlijk in uw ooren uitgesproken en zijt gij nog niet in het openbaar bespot om uw geloof en uw vertrouwen op God.

Maar — en dat is nog veel erger — misschien heeft Satan in alle stilte het u toch al ingefluisterd en u geschokt in uw verwachting op een helpenden en reddenden God? Dan zijt ge een mensch zonder perspectieven, die geen licht meer in de toekomst ziet. Dan zijt ge *hopeloos*.

***

De dichter van den 42sten Psalm heeft de kracht des geloofs ontvangen om zich tegen zulke satanische invloeden te verzetten.

Hij werd niet gedeprimeerd.

„Wat buigt ge u neder, o mijn ziel! en zijt onrustig in mij? *Hoop op God*, want ik zal Hem nog loven voor de verlossingen Zijns aangezichts!”

Al Gods golven, al Gods baren zijn over zijn hoofd heengegaan en toch hoopte hij op God. Hij gevoelde zich 'n drenkeling in de kokende kolken van het levensleed en toch hoopte hij op God. Hij wist zich omringd door vijanden, die hem spottend een doodsteek in zijn beenderen toebrachten en toch hoopte hij op God. Wat een zegen — wanneer die hoop ons overblijft.